

Весельський О.О.,
здобувач вищої освіти освітньо-наукового ступеня «доктор філософії»
спеціальності 101 «Екологія»
Мельник-Шамрай В.В.,
к.с.-г.н., доц., доцент кафедри екології та природоохоронних технологій,
Державний університет «Житомирська політехніка»

ПОШИРЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗРОСТАННЯ ДИКОРΟΣЛИХ ЯГІДНИХ РОСЛИН НА РАДІОАКТИВНО ЗАБРУДНЕНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Ліси Полісся України досить багаті на ягідні рослини, серед яких найбільш поширеними є чорниця *Vaccinium myrtillus* L., брусниця *V. vitis-idaea* L., лохина *V. uliginosum* L., журавлина болотна *Oxycoccus palustris* Pers і журавлина дрібноплідна *O. microcarpus* Turcz. ex Rups., малина *Rubus idaeus* L., ожина *R. caesius* L., кістяника *R. saxatilis*., суниця *Fragaria vesca* L. Створюють високопродуктивні зарості п'ять видів: чорниця, журавлина болотяна, малина, лохина і брусниця (табл. 1). На ці види припадає понад 90% обсягу всієї заготовлі ягідних рослин у регіоні. Інші ягідні рослини займають невеликі площі, не створюють великих чагарників і для промислової експлуатації малопридатні [1].

Таблиця 1

Площа найбільш поширених видів ягідних рослин у лісах
Державного агентства лісових ресурсів України (тис. га)

Область	Чорниця звичайна	Журавлина болотна	Брусниця звичайна	Лохина	Малина звичайна
Волинська	47,6	4,3	1,3	0,8	0,7
Рівненська	66,6	16,6	2,0	1,7	2,3
Житомирська	64,6	4,0	2,2	1,5	1,8
Київська	15,3	-	0,8	0,5	0,9
Чернігівська	13,	-	0,7	0,4	0,8
Львівська	4,2	0,3	0,4	0,2	6,2
Всього	211,3	25,2	7,4	7,4	12,7

Найбільші і найпродуктивніші площі ягідних рослин зосереджено у північно-західній частині Полісся України: Житомирській – 74,1 тис. га, Рівненській – 89,2 тис. га та Волинській – 54,7 тис. га областях. Частка тих чи інших ягідників по областях різна, але практично скрізь найбільше поширення мають чорничники: у Житомирській області вони становлять 87,2% від площі всіх ягідників, Рівненщини – 74,8%, Волинської – 87,0%. Значно менше поширення мають журавлинники – 5,4%, 18,6% та 7,9% відповідно зазначеним вище областям. Площі поширення інших видів ягідних рослин ще менші [3]. Внаслідок аварії на ЧАЕС радіоактивного забруднення зазнали ліси України і особливо її північної частини – Полісся. Саме на Поліссі, було зосереджено близько 40 % лісових насаджень країни, в яких ростуть багато видів ягідних рослин. В інших регіонах України ресурси ягідних рослин незначні. Поряд із уже наявними проблемами (зниження продуктивності і площ розповсюдження) з'явилася нова – високий ступінь радіоактивного забруднення рослин. Наявні рівні радіоактивного забруднення угідь не призвели до загибелі ягідників або зниження їхньої продуктивності, але вони спричинили неможливість використання ягідних ресурсів на багато років. Так, на площі 40,8 тис. га була заборонена лісгосподарська діяльність; на 101,5 тис. га введена регламентація використання продукції з деревини; на 1190,5 тис. га – заборонена заготівля дикорослих ягідних і лікарських рослин, їстівних грибів [1-3]. Аналізуючи інтенсивність акумуляції ¹³⁷Cs ягідними видами трав'яно-чагарничкового покриву, вчені дійшли загального висновку про те, що серед ягідних видів саме чагарники родини Брусничних (*Vacciniaceae*) характеризуються максимальною інтенсивністю акумуляції радіонукліду [2]. Дослідники навели середні значення коефіцієнта переходу ¹³⁷Cs у листя видів даних родин в умовах сосняка чорничного: Чорниця (*Vaccinium myrtillus* L.) (66) > Брусниця (*V. vitis-idaea* L.) (52) > Буяхи (*V. Uliginosum* L.) (39), а в сосняку багновому: Буяхи (*Vaccinium uliginosum* L.) (207) > Чорниця (*V. Myrtillus* L.) (157). З'ясовано [3], що в пагонах чорниці значно вищі величини питомої активності радіонукліду, ніж у ягодах, це пояснюється поступовим нагромадженням ¹³⁷Cs у пагонах впродовж кількох років, а також біологічними особливостями рослини.

Список використаної літератури

1. Краснов В. П. Шелест З. М., Давидова І. В. Використання харчових продуктів лісу на територіях, забруднених радіонуклідами: навч. посібник. - Житомир: Державний університет «Житомирська політехніка», 2023. 103 с.
2. Краснов В.П. Радіоекологія лісів Полісся України. Житомир: Волинь, 1998. 112 с.
3. Бойко О. Л. Динаміка вмісту ¹³⁷Cs в ягідних і лікарських рослинах лісів Полісся України за роками. Науковий вісник НЛТУ України. 2012. Вип. 22.06. С. 16–20.